

a „Brassói ujságban“, „Vasárnapi ujságban“, „Tudományos gyűjteményben“ és „Politikai közlönyben“. Irt ezeken kívül sok predikatiót. Hogy nem csak összegyűjteni, de használni is tudta könyveit, látszik ezekből.

Predikációinak szerkesztésénél: „Calepin“, „Hugo cardinal“, „Conradus“, „Zvinger“, „Bayerlink“, „Ravanellus“, „Knittel“, „Faber“, „Dorn“, „Math. Polus“, „Cocceus“, „Langius“ sat. állottak szolgálatjára. Látszik is beszédein. Azok nem tartalom nélküliek és eszmeszegények, mint sok ujabbkori, dagályos és felbokrétázott stylussal irt predikációk. Nehány beszéde nyomtatásban is megjelent. Tehát elismerést érdemel Sándor István ugy is, mint író.

Utolsó éveiben nagy változáson ment keresztül. Az idők változtak, változott ő is. Különbön az öregség gyarlóságai, gyengeségei is megkönyékeztek. Kevés birtokjövédelme mindennapi szükségéit se fedezte. Nélküli zött, éhezett, rongyoskodott. Betölt rajta Juvenalis satírája: „Nil habet infelix paupertas durius in se, Quam quod ridiculos homines facit“. Nem tudta eléggé soha megbánni, hogy papi szolgálatával felhagyott. Tanuságos példát hagyva maga után, hogy szeszélyes felindulás következtében, kellő biztosíték hiányában, senki biztos állomását fel ne adja.

„In qua sede sedes, si sit tibi commoda sedes,
Illa sede sede, nec ab illa sede recede“.

Kedélye, lelki állapota is egészen átváltozott. Bár a könyvszerzés maníája mindvégig uralta, többet adott el, mint mennyit szerzett. Lelki eledelre már nem igen vágyott, csak testét táplálhatta. És erre fel is használt minden kedvező alkalmat. Rokonait, barátait gyakran meglátogatta.

Közelebbi év nyarán, a sz.-kereszturi zsinatról összeroncsolt testtel érkezett haza, sokáig megfeküdt, de felüdült. Ismét jöhetett, mehetett, míg december 16-án egy búcsulakomán kapott betegség véget vetett hányatott életének.

Még csak egy észrevétel. Előtted áll t. olvasó Sándor István életképe. Ha ismerted őt, azonnal látod, hogy e leírás nagyon hiányos. Szándékosan mellőztem sokat. A kik őt ismerték, a sorok között is olvasni fognak és a hiányok pótolva lesznek.

Szinte feledém, hogy végrendeletileg birtokát hűséges cselédeire, könyveit pedig a sz.-kereszturi gymnasiumnak hagyományozta. „Nunquam res clarior est, dum res ipsamet loquitur“.

Darkó Sándor,
egyh. k. jegyző.

A KÖZÉPISKOLÁKRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYJAVASLAT.

A középiskolákról szóló törvényjavaslatot a közoktatási minister beadta a törvényhozás eleibe. Fentartva magunknak a javaslat részletes méltatását ez uttal csak megismertetjük olvasóinkkal.

A javaslat VI. fejezetre oszlik, az 1. fejezet az osztályozást foglalja magában, mely szerint középiskolák elnevezése

alatt csak a gymnasiumok és realiskolák értetnek s a fentartók szerint állami, alapítványi, felekezeti, hatósági és magánintézetek lehetnek.

A II. fejezet szól az állam rendelkezése és közvetlen vezetése alatt álló középiskolák szervezetéről. E fejezet 34. §-a szerinti szervezete a középiskoláknak épen az lesz, melylyel középiskoláink jelenleg az Organisations-entwurf nyomán általánosan birnak, mind a tantárgyakat, mind a tanítást és a tanítókat illetőleg.

A III. fejezet az előbbi fejezetbe tartozó iskolák közigazgatását tárgyalja. Újabb intézkedéseket e fejezet sem foglal magában; az Entwurf és a gyakorlat által teremtett viszonyok tartatnak fenn; azt az újítást, hogy az eddigi öt kerület helyett az ország ezután 10 tankerületre lesz felosztva a törvény végrehajtása igényli.

A IV. fejezetben, mely az érettségi vizsgák tartásáról szól, a mostani gyakorlat tartatik fenn azon megoldással, hogy a realiskolai bizonyítványt a latin- meg görög-nyelvből teendő pótérettségi vizsga által gymnasiumi, érettségi vizsgai bizonyítvánnyá ki lehet egészíteni.

Az V. fejezet a hitfelekezetek, hatóságok, községek vagy társulatok által fentartott nyilvános gymnasiumokra és realiskolákra vonatkozik. A tjavaslatnak ez a leglényegesebb, legfontosabb fejezete, különösen azért, mert ez foglalja magába az állami főfelügyeleti jog szabályozását is. E fejezetben be vannak vezetve azok a hirhedett pontok, melyeket a közoktatási minister tapogatódzás végett a protestans felekezetek, világi és egyházi hatóságokkal közöltt; a melyek már akkor a középiskolák nagy részét fentartó özszes protestans felekezeteknél igen méltán oly nagy megbotránkozást és ellenhatást keltettek fel. Részünkről is csak sajnálni tudjuk azokat az intézményeket, melyek törvényerőre emeltetni céloztatnak és a melyeknek igen komoly és veszélyes következései lehetnek, különösen azon esetben, ha a protestans felekezetek a passivitas terére állva, gymnasiumaikat megszüntetnék.

Az ev. ref. egyházkerületek világi és egyházi fejei már megtartották értekezletöket s megállapodtak a követendő eljárásra nézve.

Részünkről azon meggyöződésben, hogy souverain hatalmat — a törvényhozást — semmi szerzett positiv közjog nem korlátozhatja, nem oszthatjuk azt a nézetet, hogy a törvényhozásnak nem volna joga korlátlanul intézkedni a köznövelés ügyében; de magunk is oszthatjuk azon nézetet és magunk is megbotránkozunk abban, hogy az állami főfelügyeletnek ezen fejezet szabványai szerinti törvényre emelése esetén, az állami főfelügyeleti jog és köteleesség a protestans felekezetek által fentartott középiskoláknak közvetlen igazgatásává, kormányzásává fajulna s a hitfelekezetek önkormányzási joga, iskolánk ügyei feletti intézkedő hatalma, sőt hitele és becsületessége is con-

fiskáltatnék, nem csak intézeteiknek, hanem a közművelődésnek is kárával — a centralizatio céljaira.

A VI. fejezet a magán középiskolákról szól. A törvény és a dolog természete szerint az állam joga és kötelessége a felett örködni, hogy a tankötelezettség korában minden gyermek járjon iskolába, hogy ezen koron túl mindenik szülő mi módon akarja gyermekét nevelni, tanítani, azzal az állam ne bajlódjék, és épen ezért ez egész fejezetet feleslegesnek, mindent kormányozni akaró viszketegség kifolyásának tartjuk.

K. A.

LEVELEZÉS.

Saint-Maixent, márt. 19. 1880.

Uram! *)

Nagyon jól cselekedett, hogy cikkemet magyarra fordította, ha érdekel birhat olvasói előtt. Abban a vélekedésben vagyok, hogy mind az, a mi az emberi ismeretek határát terjesztheti, közös vagyon, szerencsét kívánok tehát az ön fordításához.

Örvendek, hogy ön érdeklődik az én francia egyházam iránt; hiszem, hogy eszméink és érzelmeink sok pontban találkoznak, legalább a mi francia szabad egyházunkat illetőleg. Nagyon szoros viszonyban voltam Coquerel Athanással, az ő sugalmazására alapítottan volt a *Libre Recherche* is. Jól emlékszem, hogy olvastam azokat a cikkeket, a melyeket ő magyarországbóli visszatérte után azon ország unitariussairól a lapokban közlött. Testvére Coquerel István ur egyik jó barátom, kivel a legjobb viszonyban élek, s biztosíthatom önt, hogy a legelső alkalommal, midőn neki írok, megemlítem az ön, valamint Kovács ur szives megemlékezését.

Mivel ön érdeklődéssel viseltetik a francia reformált egyház iránt, ha elfoglaltságom megengedi, talán küldhetek önnek havonként egy-egy habár rövid cikket.

Rövid idő múlva Párisba kell költözmem, meglehet, hogy ottan kevesebb foglalatosságom lesz, mint itt, s akkor gyakrabban írhatok.

A Párisban legutóbb tartott hivatalos zsinatnak nem volt az az eredménye, melyet sokan vártak. Az orthodoxok még inkább hangoztatták tekintélyi eszméjüket. Ez a gyülekezet a helyett, hogy a hazában az egyetértés alapját megvetette volna, inkább azt a távolságot növelte, mely a szabadelvéket és orthodoxokat elválasztja. Tehát most már biztosan állíthatjuk, hogy az orthodoxokkal semmire sem lehet menni; a kik egyébaránt oly retrograd gondolkozásuak, hogy azok az orthodox protestansok, kik kitünőbb politikai állomásokat foglalnak el, kezét fognak az ultramontan katholicusokkal. Az utóbbi vita alkalmával — például, mely a senatusban a Jezsuitákat illetőleg folyt, egy protestans, a

*) E levelet Charruaud Dezső francia liberalis prot. pap „A francia reformált egyház jelen állapotáról“ irt cikkének mult füzetünkben megjelenése alkalmából intézte szerkesztőségünk egyik tagjához. Közreadása úgy hisszük nem lesz érdektelen olvasóinkra nézve. Szerk.